L-Iskrapan Maltin

fl-ewwel snin ta' l-Ingliżi f'Malta

F'dana l-Qari, xi ħames snin ilu, konna ġibna kitba fuq is-Sengħa ta' l-Iskrapan Maltin fl-ewwel snin tal-Ħakma Ingliża f'Malta. Wara, iltqajna ma' bosta tagħrif ieħor li jissokta jagħti dawl aktar dwar kif kienet il-qagħda ta' dina s-Sengħa fiż żmien li semmejna. Ma' dan, ksibna wkoll kotra ta' tagħrif ieħor dwar xi Snajja oħra Iżda l-lum, biex ma ntawlux, sa nġibu biss ma' dak li ntqajna dwar is-Sengħa ta' l-Iskrapan.

Bħalma konna għedna, is-Snajja' dari kellhom il-Konslijiet tagħhom, kull Sengħa bil-Konslu għaliha.

L-isem ta' Konslu tas-Sengħa, barra milli kien ta' ġieħ għal min jiksbu, kien ta' qligħ ukoll għal dak li jkun. F'kull ħaġa li tinqala', dwar is-Sengħa tiegħu, kien jiġi msejjaħ il-Konslu biex jaqta' t-tilwim hu. Ukoll talli wieħed kien jagħmel l-eżami għandu, biex isir Imgħallem, kien jieħu xi ħaġa ta' idejh.

Fi żmien il-Franċiżi, dawn l-Għaqdiet tas-Snajja' taħt il-ħarsien ta' xi Qaddis, tista' tgħid, kienu sfaw fix-xejn. Iżda mal-qawma tal-Maltin għall-Franċiżi, u l-miġja ta' l-Ingliżi f'Malta, reġgħu bdew jieħdu r-ruħ u jqumu fuq tagħhom.

L-ewwel Konslu ta' l-Iskrapar li sibna msemmi fi żmien l-Ingliżi, kien jismu Salvu Danza. Dan baqa' jagħmilha ta' Konslu għal bosta snin. Biex konslu jiġi magħruf mill-Gvern, ħalli jkun jista' jaqdi dmiru fis-Sengħa tiegħu, qabel kien irid jitlob il-Gvernatur iwettqu f'dina l-ħatra. Għalhekk Danza għamel talba lill-Gvernatur. Fiha qal li fil-25 ta' Ottubru, 1801, saret Konsulta mill-Imgħallmin Skrapan tal-Belt. F'din il-Konsulta, sħabu ħatruh b'Konslu tagħhom b'dawk is-setgħat u qligħ li mdorrija jaqilgħu l-Konslijiet ta' l-Iskrapan. Ma' dawn hi magħduda wkoll is-setgħa li jista' jieħu skud minn għand kull wieħed li jrid jagħmel l-eżami biex jgħaddi u jsir Imgħallem Skarpan. Dan l-iskud kien jieħdu tax-xogħol li jkollu f'dil-biċċa ta' l-eżami. Għalhekk talab lill-Gvernatur biex iwettqu f'dil-ħedma ta' Konslu, bis-setgħat u l-qligħ li semma, kif hekk ġie maqtugħ fil-Konsulta li saret.

Il-Gvernatur bagħat it-talba ta' Danza lill-Imħallef tal-Kriminal, biex il-Qorti tgħid tagħha.

Wara li l-Qorti tkixxfet dwar kif saret il-ħatra ta' Danza, għarrfet lill-Gvernatur, li l-għażla tiegħu ġiet magħmula sewwa minn sħabu l-Iskrapan. Li skud li semma Danza, ma kienx xi ħaġa ġdida, għaliex daqshekk dejjem ħadu ta' idejhom il-Konslijiet ta' l-iskrapan f'kull eżami li sar għandhom. Għalhekk hi ma kellha xi tgħid xejn fih, li jista' jfixkel il-għażla tiegħu.

Meta wieħed tas-Sengħa dari kien jitlob biex, minn ħaddiem, isir Imgħallem fl-ibliet, il-Qorti tal-Belt kienet tistaqsi wkoll lill-Gran Viskont (1) biex tara jekk dana għandux xi jgħid xi ħaġa fuqu.

Il-Gvernatur, wara li sama' x'qalet il-Qorti, wettaq il-ħatra ta' Danza bħala Konslu ta' l-Iskrapan. U saħħaħ ukoll is-setgħat u l-qligħ li tawh sħabu fil-Konsulta li sem-mejna.

Bħalma s-Snajja fl-ibliet kellhom il-Fratellanzi tagħhom, hekk ukoll fir-Rabat ta' l-Imdina kien hemm il-Fratellanzi ta' xi wħud minnhom. Fost dawn is-Snajja', fir-Rabat ta' l-Imdina, kien hemm waħda ta' l-Iskrapan, taħt il-ħarsien ta' San Krispin u Krispinjanu. Din kienet għaliha u ma kellhiex x'taqsam mal-Fratellanza l-oħra ta' l-Iskrapan fl-ibliet, għalkemm din ta' l-aħħar kienet ukoll taħt il-ħarsien tal-Qaddisin li semmejna. Tar-Rabat kienet tiġbor ukoll magħha l-Iskrapan li kien hemm fl-Imdina u fl-irħula.

Dawk li kienu jridu jsiru Mgħallmin Skrapan fir-Rabat, jew fl-Imdina, inkella fl-irħula, kien jieħu ħsieb ta' din il-biċċa l-Imħallef tal-Kriminal tal-Qorti ta' l-Imdina (2)

Meta t-talba ta' dak li jkun irid jilħaq Imgħallem, tiġi milqugħa, dan jiġi mibgħut għand il-Konslu tar-rħula biex jagħmel l-eżami. Wara li l-Konslu jgħaddih, il-Qorti tistaqsi għalih lill-Logutenent ta' fejn ikun irid jiftaħ ħanut dak li jixtieq isir Imgħallem. Imbagħad tgħarraf b'kollox lill-Gvernatur. Meta l-Qorti ta' l-Imdina tgħid li hu kollox sew, il-Gvernatur jagħtih is-setgħa li jkun semma fit-talba tiegħu.

Fl-ewwel snin ta' l-Ingliżi f'Malta, il-waħdani li sibna msemmi bħala Konslu ta' l-Iskrapan fl-irħula, kien jismu

---

(1) Il-Gran Viskont kien il-Kummissarju tal-Pulizija ta' dari fl-ibliet.

(2) Fil-bidu ta' l-Ingliżi f'Malta, Gżiritna kienet magħmula minn żewġ Taqsimiet, bħalma hekk ukoll kienet fi żmien l-Ordni. Kull Taqsima kellha l-Qorti tagħha. Għalhekk kien hawn il-Qorti ta' l-Imdina u l-oħra ta' l-Ibliet. Kull waħda minn dawn kellha s-setgħa li tista' tagħti l-mewt ukoll. F'Għawdex kien hemm Qorti [oħra għal dik il-Gżira, bis-setgħat kollha bħat-tnejn ta' Malta.

Salvu Darmanin. Dan Salvu, fl-1803, talab lill-Gvernatur biex jerġa' jwettaq mill-ġdid is-setgħa li l-Gran Mastru Vilhena kien ġedded lill-Fratellanza tar-Rabat fl-1735.

Is-setgħa li semmejna, kienu talbu għaliha Ġanpatist Darmanin u Marozz Buhagiar fl-1735. Fit-talba li dawn għamlu, qalu li huma kienu l-Prokuraturi ta' l-Altar ta' San Krispin u San Krispinjanu li jinsab fil-Knisja ta' San Pawl tar-Rabat. Dan l-Altar ma kellux flus biżżejjed imħollija għalih biex ikunu jistgħu jżommuh sewwa. Għalhekk kienet drawwa, li l-Iskrapan kollha tar-Rabat u ta' l-Imdina jħallsu rbgħajjejn fis-sena għall-għajnuna ta' dana l-Altar u b'ġieħ San Krispin u San Krispinjanu. Barra minn hekk, qabel ma tiġi mogħtija s-setgħa biex isiru Mgħallmin Skrapan, kienu jħallsu skud li jmur ukoll għal dan l-Altar. Iżda minn xi żmien, imħabba l-ħtija ta' nuqqas ta' ħsieb mill-prokuraturi ta' qabel l-Iskrapan ma baqgħux iwettqu din id-drawwa. Għalhekk xtaqu li 'l-quddiem ħadd ma jista' jaħdem aktar bħala imgħallem Skrapar fl-irħula jekk qabel ma jiġix imgħoddi minn Ġanpatist Darmanin u mill-Konslijiet l-oħra li għad isiru warajh. Terġa dawn, malli jsiru Mgħallmin, għandhom iħallsu wkoll l-iskud ta' darba u wara l-irbgħajjejn ta' kull sena, fil-btala ta' l-imsemmija Qaddisin, biex jinżamm dan l-Altar tagħhom.

Il-Gran Mastru Vilhena kien laqa' t-talba li għamlu Ġanpatist Darmanin u Marozz Buhagiar fl-1735, billi ġagħal li hekk għandu jibda jsir. U bħal Gran Mastru, hekk ukoll għamel il-Gvernatur Ball, fis-17 ta' Novembru, 1803, meta ġie mitlub minn Salvu Darmanin biex iwettaq mill-ġdid, lill-Fratellanza tar-Rabat, is-setgħa li semmejna.

Biex l-għajxien tan-nies tas-Snajja' ta' dari jkun imħares minn kull tfixkil, il-Liġijiet ma kienux iħallu li nies barranin jagħmluha ta' Mgħallmin hawn, billi jiftħu ħanut u jaħdmu għal rashom. B'dana kollu, il-Gvernatur gie li kien jagħti lil xi barrani biex jaħdem għal rasu wkoll. Iżda dan kien jiġri, meta l-biċċa tinzerta xi ħaġa mhix tas-soltu bħalma kienet din li sa nsemmu.

Fl-1802, Ġużè Couppita bagħat talba lill-Gvernatur u fiha qal li minn ma' dwar sentejn 'il hawn ħadem ta' skarpan taħt it-tmexxija ta' l-Imgħallem tiegħu li kien Sqalli. U minn sitt xhur 'l hawn iżżewweġ lil waħda Maltija, jisimha Gejta Rinaldo. Dan l-aħħar, billi l-Imgħallem tiegħu telaq minn hawn, ried li jibqa' jissokta jaħdem taħt it-tmexxija ta' Imgħallmin oħra Maltin, iżda dawn intgħaq-

qdu flimkien u ftiehmu bejniethom biex ma jħaddmuhx magħhom. Mhux dan biss, ma l-anqas riedu li jħalluh jaħdem fis-Sengħa tiegħu. Fuq dina l-biċċa, billi hu kien fqir u għandu l-mara tqila, jinsab f'taħwida kbira. Għalhekk talab biex il-Gvernatur ikollu ħniena minnu, billi jagħtih is-setgħa li jista' jaħdem għalih fis-Sengħa tiegħu.

Il-Gvernatur, fis-7 ta' Diċembru, 1802, ġagħal lill-Qorti ta' l-ibliet biex tara dina l-biċċa kif inhi u tagħti l-fehma tagħha fuqha.

Il-Qorti, wara li ġabret it-tagħrif li kienet tinħtieġ, qalet lill-Gvernatur li Couppita huwa Sqalli, miżżewweġ Maltija. Fiż-żmien li kien ilu f'Malta, ħadem ta' skarpar f'ħanut. Dan il-ħanut, għalkemm kien miftuħ u miżmum taħt l-isem ta' Mgħallem Skarpan Malti, kien immexxi f'kollox minn l-Isqalli Baskal Facciolà. (1) Iżda, billi dana Facciolà telaq mill-Gżira, Ġużê Couppita ġie mibgħut minn fuq ix-xogħol. Għal dina l-biċċa, biex Ġużê jissokta jaqla l-għajxien tiegħu, mar jittallab ix-xogħol lil xi wħud mill-Imgħallmin Skrapan Maltin. Iżda l-ebda wieħed minn dawn ma riedu miegħu. Wara dan, Ġużê kellu jaqa' fuq l-Imħallef tal-Kriminal biex jara jidħolx għalih hu. L-Imħallef sejjaħ lill-Konslu ta' l-Iskrapan, u talbu biex iħaddmu miegħu, jew iqabbdu ma' xi Mgħallem ieħor. Iżda dan kien kollu għal ta' xejn, għax ħadd ma riedu miegħu. Minn hekk jidher, li Ġużê għamel ħiltu kollha biex jfittex u jikseb ix-xogħol ħalli jidħol ma' Skarpan bħala ħaddiem. Imma, meta Ġużê qata' qalbu minn kull tama ta' xogħol, waqa' biex jitlob is-setgħa ħalli jkun jista' jaħdem għal rasu.

Meta l-Qorti staqsiet lill-Gran Viskont għal Couppita, dan qal, li fiż-żmien li Ġużê għammar f'Malta, ma nstema qatt xejn fuqu. Lanqas hu (il-Gran Viskont) ma kellu xi igħid xejn għalih. Għalhekk, it-talba tiegħu tistħoqq li wieħed jieħu ħsiebha. B'dana kollu, wieħed ma għandux lanqas ifixkel il-jeddijiet ta' l-Imgħallmin Skrapan Maltin. Imħabba f'hekk l-Imħallef tal-Kriminal kien tal-fehma, li lil Couppita jagħtuh biss is-setgħa li jżomm mejda żgħira fit-trieq, qrib id-dar tiegħu, u hemm ikun jista' jaħdem ta' Skarpan għal dak iż-żmien kollu li jkun irid il-Gvernatur.

Għalkemm il-Qorti kienet tal-fehma li jagħtuh is-setgħa kollha li semmejna, il-Gvernatur żamm aktar lejn

---

(1) Minn irid ikun jaf kemm dana Facciolà ħabbat lill-Iskrapar Maltin, fiż-żmenijiet li qegħdin insemmu, jaqra "Il-Malti" ta' Settembru u Diċembru, 1931 u ta' Jannar, 1932.

l-Imgħallmin Skrapan Maltin, u, biex ma jnaffarhomx, naqqas minnha. Il-Gvernatur Ball qata', fl-4 ta' Jannar 1803,li Couppita jista' jaħdem biss ta' Skarpan f'daru, bla ma jżomm xejn mejda fit-trieq.

L-Iskrapan Maltin imxew hekk ma' Ġużê Couppita, imħabba li dan kien wieħed minn dawk li Facciolà nqeda bihom, fil-ġlieda li kellu magħhom, biex ifixkilhom fis-Sengħa tagħhom u jeħdilhom ħobżhom. Għal dina l-biċċa ta' Facciolà, il-Maltin kienu qamu fuq tagħhom u ħaqquha miegħu għas-sħiħ, biex iħarsu l-jeddijiet li kellhom. Meta Facciolà ra li ma seta' jagħmel xejn magħhom, kellu jaqbad it-trieq it-twila u jbewweġ minn hawn. U għalhekk naħsbu li x'aktarx il-Maltin għamlu hekk ukoll lil Couppita bil-ħsieb li jħajruħ jagħmel bħal sieħbu, li jitlaq ukoll u josfor minn hawn.

Iżda, meta ġie li ġew hawn barranin bla ma fittxew li jagħmlu ħsara lin-nies tas-Snajja', il-Maltin ma ħaqquhiex magħhom, u l-Gvern tahom dak li talbu. U dan ġara kemm-il-darba, bħalma sa naraw.

F'Ġunju ta' l-1805 ħareġ bandu. Fost ħwejjeġ oħra, kien fih dwar il-qagħda tal-barranin hawn. Dawn kellhom jerġgħu jitolbu s-setgħa mill-ġdid, biex il-Gvern iħallihom jibqgħu joqogħdu f'Malta. Minn ħafna talbiet ta' dawn li ġew f'idejna, sibna li xi wħud minnhom kienu jaħdmu hawn fis-Sengħa tagħhom. Fost dawn iltqajna ma' żewġ talbiet ta' Skrapan li kienu ilhom ħafna f'Malta, bla ħadd qatt ma kellimhom.

Waħda minn dawn it-talbiet li saru lill-Gvern fl-1805, kienet ta' wieħed Kalabriż, jismu Duminku Grandolina. Dana qal, li kien ilu 42 sena f'Malta. Fl-1763 tawh is-setgħa li jista' jiftaħ ħanut u fih jaħdem ta' Skarpan. Wara, fl-1780, ġiet miżjuda lilu setgħa aktar ma' li kellu: tawh li fil-ħanut tiegħu jista' jixtri u jbigħ dawk il-ħwejjeġ kollha li jaqblu għalih, u l-mara tiegħu, li kien ħadha minn hawn Malta, tkun tista' tagħtih daqqa ta' id ukoll f'dina l-biċċa. Għalhekk din is-sena wkoll, talab, biex isir sudditu ingliż.

Il-Gvernatur Ball laqa' t-talba tiegħu, u tah li ried.

It-talba l-oħra kienet ta' Ġużê, Salvu u Bastjan, aħwa Massa, tfal tal-mejjet Nazju. Dawn qalu li fl-1764 missierhom Nazju qala', minn għand il-Gvern ta' l-Ordni, li jista' jiftaħ ħanut tas-Sengħa ta' Skarpan. Wara, b'reskritt ieħor tal-1785, il-Gvern tah il-grazzja li jista' jibqa'

ħawn fl-imkien ma' niesu. Fl-1801, il-Gvern ta' s-setgħa lil Bastjan biex ikun jista' jiftaħ ħanut ta' Skarpan u jaħdem fis-Sengħa tiegħu, Fl-1803 Ġużè qala' li jista' jżomm ħanut tal-qtigħ ix-xagħar u t-tqaxxir tal-leħja, barra milli fih jista' jbigħ ukoll ħwejjeġ ta' l-ikel. Salvu kien jaħdem ta' Skarpar ma' Bastjan. B'hekk kienu qegħdin jaqilgħu l-għajxien tagħhom u ta' nieshom bis-sewwa. Iżda, imħabba l-Bandu li ħareġ fuq il-barranin f'Malta, biex joqogħdu għall-amar tal-Gvernatur, huma resqu jinkitbu wkoll il-Qorti ħalli ma jiġu fl-ebda tfixkil. Għalhekk, billi jridu jissuktaw il-qagħda tagħhom hawn, talbu li jsiru sudditi ingliżi.

It-talba ta' l-aħwa Massa ġiet mibgħuta lill-Imħallef tal-Kriminal, biex il-Qorti tgħid tagħha. Din qalet li l-President tal-Qorti u l-Prefett tal-Pulizija ma sabu xi jgħidu xejn fuqhom. Lanqas il-Qorti ma għandha xi tgemgem minnhom. Is-setgħa li fi żmien l-Ordni ġiet mogħtija lil Nazju Massa, għalih u għal niesu, biex jibqgħu f'Malta, tgħodd ukoll għat-tlitt itfal tiegħu. Terġa', dik is-setgħa li għandhom, li jistgħu jżommu ħanut, tfisser xorta waħda bħalli kieku tawhom is-setgħa li jistgħu joqogħdu hawn. Fuq hekk il-Qorti hi tal-fehma, li dawn jistgħu jibqgħu hawn sakemm ikun irid il-Gvernatur.

Il-Gvernatur sama' milli qalet il-Qorti, u tahom kif qalet hi.

Minn dan li għedna, naraw, li meta kienu jiġu hawn xi barranin bla ma jfixxtu li jagħmlu deni lill-Maltin fis-Snajja' tagħhom, niesna ma kienu jfixkluhom xejn f'dak li jitolbu. Tassew li l-Liġijiet ta' dak iż-żmien ma kinux iħallu lill-barranin jiftħu ħwienet hawn, iżda, meta l-Gvern jara li l-Maltin ma qalu xejn għalihom, bosta drabi kien jagħtihom li jridu, bħalma rajna miż-żewġ talbiet li ġibna.

Ġużè Ċatt.